

Міністерство освіти і науки України
Сумський державний університет

**СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНІ ПРОЦЕСИ
НА УКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЛЯХ:
ІСТОРІЯ, ПРОБЛЕМИ, ПЕРСПЕКТИВИ**

Матеріали
VII Всеукраїнської науково-практичної конференції

(Суми, 21 квітня 2020 року)

Суми
2020

БОЙКО В.С.

студенка ННІ права СумДУ

(наук. керівник: к.ю.н., доц. В. М. Завгородня)

Міжнародна правосуб'єктність Європейського Союзу

Міжнародна правосуб'єктність – це здатність суб'єкта міжнародного права бути учасником міжнародних правовідносин, зокрема укладати та виконувати міжнародні договори. Міжнародною правосуб'єктністю володіють тільки учасники міжнародних відносин, до яких належать держави; нації, які борються за незалежність; міжнародні організації [1, с. 50]. Дискусійним в юридичній літературі залишається питання про міжнародну правосуб'єктність індивідів, міжнародних неурядових організацій, державоподібних утворень та деяких інших суб'єктів, що беруть участь у міжнародних відносинах епізодично чи з певними обмеженнями [2, с. 94].

З огляду на важливість цієї проблеми (адже саме правосуб'єктність обумовлює можливість реалізації участі в міжнародних правовідносинах, відстоювання власних прав, несення відповідних обов'язків) та неоднозначність наукових поглядів на неї, особливий інтерес представляє дослідження міжнародної правосуб'єктності Європейського Союзу – утворення, що й до нині не має аналогів на світовій арені.

У літературі, яка присвячена вивченню правосуб'єктності ЄС, остання визначається саме як сукупність предметів його компетенції та властивих повноважень, як владна компетенція публічної влади Союзу.

Саме наявність правосуб'єктності, обумовленої принципом «наданих повноважень», і дозволяє органам ЄС видавати загальнообов'язкові норми та приписи як державам-членам, так і фізичним та юридичним особам, які перебувають під їхньою юрисдикцією. Обсяг правосуб'єктності ЄС постійно зростає, розширюючись на нові сфери та предмети відання [3, с. 107].

Поява ЄС як окремого суб'єкта, відмінного від Європейських Співтовариств, пов'язується з підписанням 7 лютого 1992 року в місті Маастрихт (Нідерланди) міжнародного договору, що отримав відповідну назву Маастрихтський договір. Саме цим договором було запроваджено назву «Європейський Союз» і визначено головні його завдання [4].

Хоча держави-члени Європейських Співтовариств дійшли згоди щодо назви нового утворення (стаття А первісної редакції), його головних цілей (стаття В) і принципів діяльності (стаття F), на той час, вони не надали ЄС жодних власних прав і повноважень. Відповідно до статті С Союз, зокрема, мав забезпечувати послідовність своєї зовнішньої діяльності як цілого в контексті його зовнішніх зв'язків, безпеки, економіки та політичного розвитку. Однак, відповідальність за це покладалася на органи Європейського Співтовариства – Раду і Комісію, що мали забезпечити реалізацію цих спільних дій відповідно до власних повноважень [4]. Тож, станом на 90-ті роки минулого століття, ЄС постав як символ об'єднаної Європи і, в той же час, як утворення без власної правосуб'єктності.

Після безуспішної спроби у 2004-2005 роках створити «Конституцію для Європи», нового договору, що визначив би юридичний статус ЄС, питання формування обсягу правосуб'єктності ЄС, як внутрішньої, так і міжнародної, було перенесено на порядок денний підготовки Лісабонського

договору. Цей документ, підписаний 13 грудня 2007 року, набрав чинності після низки політичних поступок і узгоджень 1 грудня 2009 року. Саме він, будучи консолідованою версією змінених установчих договорів, нині визначає обсяг компетенції Союзу, в тому числі, й в сфері міжнародних відносин.

Однією з основних новел договору, спрямованих саме на реалізацію міжнародної правосуб'єктності ЄС, стало запровадження нової посади – Високого Представника ЄС з питань закордонних справ і політики безпеки. Крім того, нова редакція установчих договорів чітко встановила повноваження Союзу як наднаціонального утворення в сфері міжнародних відносин. Стаття 5 Договору про ЄС (далі – ДЄС), зокрема, встановлює, що межі повноважень Союзу визначаються принципом надання повноважень (державами-членами). А відповідно до статті 24 компетенція ЄС в сфері спільної зовнішньої та безпекової політики охоплює всі сфери зовнішньої політики та всі питання безпеки Союзу [5].

В свою чергу, стаття 3 Договору про функціонування ЄС (далі ДФЄС) передбачає, що Союз також має виключні повноваження укладати міжнародні угоди, якщо укладання таких угод передбачене законодавчим актом Союзу або є необхідним для надання Союзу можливості здійснювати свої внутрішні повноваження, або тією мірою, якою їх укладання може вплинути на спільні правила або змінити їхній обсяг. Договори, укладені Союзом, згідно зі статтею 216 ДФЄС носять обов'язковий характер для установ Союзу та держав-членів [5].

Вказані та інші положення ДЄС та ДФЄС в редакції Лісабонського договору свідчать, з одного боку, про наявність у ЄС визначеної міжнародної правосуб'єктності як здатності мати міжнародні права, обов'язки, вступати в міжнародні відносини, творити норми міжнародного права шляхом

укладення нормативних договорів, нести міжнародно-правову відповідальність. З іншого боку, міжнародна правосуб'єктність ЄС має вторинний характер, оскільки походить від волі держав-членів за принципом наданих повноважень, і обмежена колом питань, визначених установчими договорами.

---

1. Дмитрієв А. І. Правосуб'єктність міжнародна / Юридична енциклопедія в 6 т. за ред. Ю. С. Шемшученка. К.: Видавництво «Українська енциклопедія» ім. М. П. Бажана. Т. 5. 2003.

2. Гердеген М. Міжнародне право / Пер. з німецької. К.: «К.І.С.», 2011. 516 с.

3. Бакланов О. В. Еволюція правосуб'єктності ЄС щодо сфери економіки та підприємництва держав – членів ЄС: спрямування та принципи. *Правова інформатика*. 2014. № 2 (42) С. 106-112.

4. Treaty on European Union. The text of the Treaty on European Union, signed in Maastricht on 7 February 1992. Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities, 1992 URL: https://europa.eu/european-union/sites/europa.eu/files/docs/body/treaty_on_european_union_en.pdf.

5. Консолідовані версії Договору про Європейський Союз та Договору про функціонування Європейського Союзу станом на 30.03.2010 /База «Законодавство України». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_b06.